

РЕЛІГІЄЗНАВЧО-АНТРОПОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ПАЛОМНИЦТВА

Яна ПОПОВИЧ

Здобувач Житомирського Національного університету ім.І.Франка

Паломництво займає важливе місце у релігійному культі. Воно демонструє те, що релігія є не тільки справою душі, але стосується інтегральної сутності людини і значно ширше – передання культурно-духовної традиції. Протягом століть це виразно розуміли й доводили паломники, котрі на своїх дорогах приносили із собою не лише духовні інтенції, але й терпіли чималі фізичні зусилля.

Метою представленої статті є релігієзнавчо-антропологічне дослідження паломництва. Основними завданнями є наступні:

- розкрити етимологічно-концептуальний рівень поняття паломництво;
- висвітлити історико-еволюційний аспект паломницької практики;
- проаналізувати глибоку закоріненість традиції паломництва в органічні потреби людської екзистенції;
- навести приклади включеності паломництва у західний культурний макросвіт.

Релігієзнавчо-філософські аспекти паломництва допомагають розкрити праці таких вчених: С. Аверинцев, патріарх Варфоломій, В. Гертх ОР, А. Гуревич, З. Гурніцький, К. Кох, А. Кочетов, С. Кримський, Б. Лобовик, Є. Мелетинський, Д. Угринович, Дж. Л. Хендерсон та ін.

Латинська середньовічна сентенція „*Vita est peregrinatio*” („життя – це паломництво”) чітко виражає сутність християнського розуміння життя, згідно якого найважливішим є прямування через земну тимчасовість до вічного небесного буття у царстві Божому, що виступає найвищим

пріоритетом.¹¹⁴

Доцільно розкрити походження слова „паломник“, відзначаючи його внутрішнє концептуальне наповнення. Такий інтердисциплінарний аспект важливий у глибокому розкритті аналізованої проблеми. Філологічний аспект поглиблює релігієзнавчо-філософське розуміння феномену паломництва. Філологія та філософія займаються розкриттям одних категорій із дещо різних ракурсів: перша з них займається „смыслом“ людського слова і людської думки, смыслом культури, що живе всередині слова, а друга – „самим смыслом“¹¹⁵.

Римське поняття „peregrinus“ в одному зі своїх семантичних значень позначало особу, яка добровільно погоджувалася на вигнання. Така етимологія зумовила те, що у перших століттях християнської ери паломником називали монаха, котрий добровільно втікав від світу, щоб присвятитися молитві й аскезі.

Згодом у християнстві з'явилася нова, доступна для всіх форма паломництва: peregrinatio ad loca sancta (паломництво до святих місць). Цей звичай особливо розвинувся з IV ст., коли почали відвідувати місця, пов'язані з земним життям Ісуса Христа. Із розвитком культу мучеників виникла нова форма паломництва: peregrinatio ad limina sanctorum – паломництво до гробів святих. Серед цих паломництв найважливіше значення мали відвідання могил апостолів – peregrinatio ad limina apostolorum (з лат. – „до порогів (могил) апостолів“). Існує й інше значення цього терміну у канонічному праві Католицької церкви: обов'язок єпископів певної країни регулярно (щоп'ять років) у визначеному часі відвідувати „пороги“ святих апостолів Петра і Павла, що поховані у римських базиліках Св. Петра у Ватикані та Св. Павла за мурами; основним у цьому паломництві є зустріч із папою римським із метою представлення йому стану справ в їхніх дієцезіях, а також зміцнення зв'язку з наступником св. Петра, визнання його першості,

¹¹⁴ РАЦІНГЕР Й. (Венедикт XVI). *Бог і світ: Тайнства християнської віри. Розмова Петера Зевальда з Йосифом Рацінгером* / Пер. з нім. Н. Лозинської // Й. Рацінгер (Венедикт XVI). – Жовква : Місіонер, 2009, s. 261.

¹¹⁵ АВЕРИНЦЕВ С. С. *Похвальное слово филологии* / С. Аверинцев [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.pravmir.ru/pohvalnoe-slovo-filologii/#ixzz32jgNfRB6>

прийняття його порад і рекомендацій.

У сучасності одним із проявів світоглядних пошуків і суспільних тенденцій є практичне втрачання розуміння спадкоємності культурно-релігійної традиції. Однією з основних причин є те, що „християнство стало підсистемою серед цілої низки інших підсистем і таким чином втратило своє універсальне значення і свій вплив на всі сфери життя – як „сіль землі“ і „світло світу“¹¹⁶. Відповідно, це зумовило розходження соціальної та релігійної формації людини, що в попередні епохи становило нерозривну єдність. У західному світі християнство ризикує опинитися у „ситуації всесвітньої діаспори“¹¹⁷.

Паломництво є одним зі способів передання християнської релігійної і культурної традиції.

Досвід католицького паломництва належить до практично-духовного освоєння світу як „діяльності переведення результатів взаємодії суб'єкта з об'єктом у людські якості“¹¹⁸. Така інтенція є однією з основних у процесі формації віри в такий формі. В цьому аспекті спостерігаємо поглиблення релігійності людини через внутрішню зміну особистої віри, що стає можливим, зокрема, у конкретній культовій практиці.

Якщо розглядати релігійність, з одного боку, як суспільний факт, а з іншого, як моральну чесноту, то з теологічної точки зору, в її маніфестації людина віддає Богові належну Йому пошану і честь: „В релігійному жесті людина визнає свою залежність від Творця, як і свій власний статус творіння. Тобто тут ми маємо справу з проголошенням власної метафізичної тотожності“¹¹⁹. У паломництві людина залишає звичний для неї уклад життя, необхідний побутовий комфорт, виринається з встановленого щоденного графіку діяльності, покидає те соціальне середовище, в якому доводиться працювати й комунікувати на різних рівнях, ризикує опинитися в ситуації психологічного дискомфорту і

¹¹⁶ КОХ К. *Християни в Європі: нові шляхи передання віри* / Пер. з нім. / К. Кох. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013, s.8.

¹¹⁷ Pozri tamže

¹¹⁸ КРИМСЬКИЙ С. 2002. *Практично-духовне освоєння світу* / С. Кримський // Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002, s. 513.

¹¹⁹ ГЕРТИХ В. ОР. *Віра і дія* / Пер. з пол. І. Єрмак / В. Гертих ОР. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014, s. 16.

фізичного виснаження. Відбувається навіть певне дистанціювання людини не тільки від соціального оточення, але й від неї самої.

З точки зору теології, актуалізована й поглиблена релігійність породжують довіру і покладання на Боже Провидіння, що додає психічної рівноваги і стійкості, допомагає бачити труднощі в світлі необхідного проходження свого духовного шляху випробувань.

Паломницька практика спрямована не так у горизонтально-географічному, як перш за все у вертикально-духовному напрямі до пошуку і вираження не тільки конфесійно-релігійної ідентифікації, але й репрезентації гуманізму. Поглиблення екзистенційної саморефлексії наділене важким суспільним значенням у контексті постмодерної світоглядної парадигми з її чіткими секулярними акцентами: „Зісвіччання (лаїцизація), що заперечує релігійність і постулює приватне та публічне життя без стосунку до Бога, не провадить до блаженного стану звільнення від трансценденції, а просто відсилає людську перспективу до самої по собі земної тимчасовості, минулості, поза якою ввижається абсолютна пуста”¹²⁰. Ситуація агресивної лаїцизації призводить до того, що сучасна людина пізнає і користується з тих сфер життя, які є більш доступними і не вимагають складного шляху в трансцендентній перспективі. Такими варіантами світського культу і ритуальної прив’язаності можуть стати поп-культура, різноманітні субкультури, а також алкоголь, наркотики. Навіть якщо цією сублімацією буде, скажімо, спорт чи політика, то все одно без духовно-аксіологічних домінант життя людини має великий шанс втратити традиційний вектор гуманізму.

Релігійна традиція має представити свою альтернативу, зокрема у культово-ритуальній формі, що передаватиме глибокий пласт семантики духовних концептів. Паломництво, безумовно, належить до таких відповідей секуляризованому світові. У паломницькій практиці людина піднімається над ситуацією буденності, отримує можливість кроскультурної комунікації, набуває духовного досвіду в містичному спогляданні, перебуванні в тиші, саморефлексії, виконанні релігійних ритуалів, передусім молитов і богослужінь.

¹²⁰ ГЕРТИХ В. ОР. *Віра і дія* / Пер. з пол. І. Єрмак / В. Гертх ОР. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014, s. 16 – 17.

Для віруючої людини зовнішнє мовчання, поглиблене мовчанням внутрішнім, стає дієвим способом навернення, бо ж відкидання слів звільнює від себе самого і світу. Латинська сентенція свідчить: „*Peregrinatio est tacere*“ („Паломництво – це мовчання“). У цьому святоотецькому порівнянні паломництва із поставою мовчання вбачається паралель до найважливіших сотеріологічних подій християнства, котрі відбулися саме в тиші, поза широкою обсервацією світу: народження Ісуса Христа в тиші ночі, смерть у тиші вечора і воскресіння в тиші ранку. Своєрідна онтологія безмовності відіграє особливу роль у справі спасіння в християнській релігії. Внутрішня зосереджена тиша паломництва робить можливим духовний розвиток людини, закликаючи до катарсису через поглиблення таємниць і таїнств віри. У духовних практиках монахів часто використовувалося мовчання для того, щоб по-новому прийняти Боже і людське слово, розуміючи, що недосконалості людини найчастіше приходять і виражаються саме у мові.

У католицькому паломництві відобразилася християнська концепція часу, котра змінила давньогрецько-міфічну в епоху еллінізму, коли об'єдналися первіснообщинний і громадянсько-державний міфи. Архаїчна світоглядна парадигма не втратилась, а лише асимілювала в себе пізніший раціональний досвід. Отож, міф на всі часи став формою історичного існування людини: „Історія непомітно для себе потрапляє у полон міфу і, поставши перед нащадками як „*terra incognita*“, починає диктувати майбутньому свої умови. У результаті виявилось, що історичний процес - це рух від одного міфу до іншого, від старого до нового: від міфу первісного до полісного; від полісного – до панеллінського; від панеллінського до християнського і т. д.“¹²¹. Своєрідним середньовічним міфом, оповитим мереживом агіографічних сюжетів, теологічних доктрин і простонародних вірувань, постало паломництво, що виявило собою прагнення людини епохи християнства до пошуків власних духовних основ та задоволення пізнання невідомого і чужого.

Відомо, що середні віки були найбільш формально заангажованою історичною епохою у християнську релігію. Не могла ця доба у Західній

¹²¹ САВЕЛЬЕВА М. Ю. 2008. *Парадоск основания. Эллинский контекст* / М. Ю. Савельева. – К. : Издатель ПАПААН, 2008, s. 382.

Європі оминати і паломницьку практику. У середньовіччі це була основна форма подорожей, що сприймалася не як звичайне фізичне переміщення у просторі в прямованні до святих місць, які визначила Католицька церква, а як глибокий внутрішній духовний шлях до Бога, як „наслідування Христа“. Згідно Таулера, *homo viator* прямує від людської природи Ісуса Христа до божественної та знаходить на цій дорозі „щедрі пасовиська“ істини. Отож, шлях паломників розумівся як духовний пошук [Див.: 5, с. 86].

Паломницька традиція глибоко занурена у людську природу, зокрема й на екзистенційно-психологічному рівні.

Представники аналітичної психології проаналізували символізм сновидінь, в яких паломницька семантика є однією з провідних. Наприклад, у сновидіннях часто зустрічається символ подорожі наодинці або паломництво, що переходить в духовне мандрування, в якому людина знайомиться з сутністю смерті. Цей мотив і образ передають вияв трансцендентного звільнення. Однак це не має на увазі смерть у значенні останнього суду або пов'язаного з ініціацією випробування сили – це „подорож звільнення, самозречення та відкуплення, що здійснюється під чутливим керівництвом певного духа співчуття“¹²². При цьому цей дух представлений архетипом „володарки“, а не „володаря“ посвячення – персонажем-втіленням вищої жіночності (аніми). У католицькій феноменології паломницького культу цим вираженням жіночого вищого духа (за термінологією колективної психології) є Пресвята Діва Марія. Нерідко виникнення та формування католицьких санктаріїв супроводжували зустрічі з Дівою Марією, наприклад: Люрд, Фатіма тощо.

Тут ми, звичайно, усвідомлюємо, що таке означення абсолютно не відповідає маріологічній католицькій конфесійній лексиці, однак такий інтегральний науковий підхід із використанням психологічного теоретичного матеріалу розширює синтетичний аналіз паломництва.

Загалом, процес ініціації часто символізується мандрівкою з метою

¹²² ХЕНДЕРСОН ДЖ. Л. 2006. *Древние мифы и современный человек* / Дж. Л. Хендерсон // Юнг К. Г. Человек и его символы / К. Г. Юнг, М. Л. Франц фон, Дж. Л. Хендерсон и др. ; пер. Сиренко И. Н.; Сиренко С. Н.; Сиренко Н. А. – М. : Медков С. Б., «Серебряные нити», 2006, 154 – 155.

відкриття невідомого. У цій „подорожі“ зустрічається, зокрема, гірський перевал як символ „перехідного стану“, що дозволяє перейти від старого до нового типу мислення.¹²³

Співпадають і окремі дрібніші образи-символи сновидінь та паломницької практики. Наприклад, плащ, згідно аналітично-психологічної інтерпретації, означає психічну маску або личину, що представляється світові. Згадаймо біблійний сюжет: таким значеннєвим навантаженням наділений одяг пророка Іллі, який під час вознесіння в рай залишає своєму учневі Єлисею свій плащ – як символ спадкоємності пророчої місії та духовної сили, що передається наступникові.¹²⁴ Тут виразна паралель до середньовічних плащів (вони й зараз використовуються) паломників до санктуарію святого Якова в головному паломницькому центрі Іспанії – Сантьяго де Компостелла.

У сучасному західному світі можна спостерігати динамізацію паломницького руху на фоні спорожніння парафіяльних храмів. Це певний виклик душпастирській діяльності Церкви і водночас свідчення того, що людина шукає місць молитви й усамітнення. Масовий пошук досвіду усамітнення, зокрема і втеча від власної релігійної спільноти, дещо суперечить християнському інституціональному укладу, в якому спілкування вірних має зміцнювати духовно в прямуюванні до вищої мети. Згідно Нового Завіту, досвід присутності Ісуса Христа переживається саме в спільноті. Теологічно така єдність християнської спільноти тлумачиться за аналогією до глибокої єдності Осіб Пресвятої Трійці. Така статистична характеристика детермінована ще й тим, що у санктуаріях, якими нерідко опікуються ті чи інші католицькі чернечі ордени, є більша можливість щирої і відвертої душпастирської опіки. У паломницьких осередках священники спрямовані на те, щоб працювати з людьми, котрим потребується духовна підтримка. Суто психологічними чинниками відкритості людини в паломницькому центрі є наступні: відстороненість від звичного укладу життя, можливість зосередження виключно на духовному, впевненість у тому, що душпастир є не знайомим.

¹²³ ЯКОВЛЕВ Е. Г. 1969. *Эстетическое сознание. Искусство и религия* / Е. Г. Яковлев. – М. : Искусство, 1969, s. 296 – 297.

¹²⁴ Pozri tamže, s. 309.

Місця паломництв зберігають чимало предметів подяки віруючих. Матеріальним виявом та водночас свідченням жертвності паломників є т. зв. вотуми, які залишаються на знак подяки за отримані благодаті¹²⁵. Часто вдячні паломники після зцілення залишали вилиті ті органи або частини тіла, котрі оздоровились, скажімо: нога, рука, серце тощо. Можна побачити і ті предмети, які були необхідними хворій людині, як-то: палиці, костури і т. д.

Сам вихід поза межі Вітчизни, сміливість ініціативи подорожі, актуалізація духовного наміру різноманітних форм жертвності та аскетизму сутогосна із самою квінтесенцією християнства та й земного життя Ісуса Христа, Який, як відомо зі сторінок Святого Письма, не мав сталого і приватного житла. Виникнення найменування сповідників євангельської релігії – „християнин” - виникло лише тоді, коли апостоли, що спочатку вважали себе найвірнішими юдеями, що зуміли пізнати очікуваного Месію, вийшли за межі рідної для них Палестини. У Діях апостолів написано: „Вперше в Антіохії учнів почали називати християнами” (Дії 11, 26). Етимологія лексеми „християнин” виражає відкритість цієї релігії до всіх людей доброї волі та чіткий інтернаціональний характер, що, зокрема, проявлявся у багатолюдних зібраннях. Католицьке паломництво, зустріч у шанованих санктуаріях, безумовно, наділені цим первіснохристиянським духом. С. Аверинцев так детально пояснює семантику назви „християнин”: „...слово це побудоване на подобу ходових політичних термінів римсько-елліністичного мегасоціуму (грец. Kaisarianós – людина партії Цезаря, Christianós – людина партії Христа), і ще більше – над тим, що в ньому чисто грецький корінь (chridzó) і злегка еллінізований латинський суфікс (“-anus”) виступають як покров, накинений на єврейсько-сирійську семантику (Christos – переклад євр. mašiah або араб. Mešihah – „Месія”). Єврейська, грецька, латина [...] присутні в цьому гібридному антиохійському

¹²⁵ ŻMUDZINSKI J. WOTA SKAŁECZNE, J. ŻMUDZIŃSKI. 2003. *Peregrinus Cracoviensis. Scałka – Sanktuarium i Panteon Narodu. 750-lecie kanonizacji św. Stanisława Biskupa i Męczennika*. Kraków : Instytut Geografii i Gospodarki Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2003, s. 20.

неологізмі”¹²⁶.

У Католицькій церкві слава культового центру, зокрема паломницького, була фактором, що свідчив про ранг певного релігійного осередку.

Нерідко паломницькі культи народжувалися „з низів“, на початку свого формування мали „народний“ характер, тобто без офіційного підтвердження церковною владою [Див.: 19, s. 211]. Вплив народної культури надзвичайно виразний у паломницькій традиції, що водночас свідчить про її інтегральну закоріненість в онтології світу „другої природи“.

Джерела західноєвропейського паломництва присутні і в фольклорно-епічній творчості, що стала прототекстом для авторської романної літератури середніх віків. Так, у Крет'єна де Труа (бл. 1135-бл. 1185) в романі „Сказання про Грааль, або Персефаль“, де використано містичні мотиви християнських апокрифів, у сюжетній структурі, зокрема, має місце процесія в замку короля-рибалки перед головним героєм Персефалем: молода людина тримає блискучий спис, з якого стікають краплини крові, вродлива дівчина несе містичну золоту посудину, оздоблену дорогоцінним камінням, - Грааль, інша юнка проходить зі срібною посудиною. Чашу („святую річ“) проносять під час зміни страв в іншу кімнату, де годують старого батька короля-рибалку гостією (євхаристійним хлібом). У контексті середньовічної католицької семіотичної системи Грааль інтерпретується як потир із кров'ю Ісуса Христа, спис – зброя римського сотника на Голгофі Лонгіна, срібна посудина – дискос, молодий чоловік зі списом – Лонгін, а дівчина, котра несе келих – сама персоніфікація Церкви [Див.: 10, с. 59-69].

Обрядові процесії довкола периметру базилік (наприклад, на початку Святої меси у давніх формах латинського обряду, коли священики перед богослужінням виконували т. зв. „псалми на сходах“ вітваря) або навколо будівлі храму (скажімо, резурекційна (вранішня Меса на Пасху), на

¹²⁶ АВЕРИНЦЕВ С. С. 2003. *От берегов Евфрата до берегов Босфора. Литературное творчество сирийцев, коптов и ромеев в I тысячелетии от Р.Х.* / С. С. Аверинцев // Многоценная жемчужина: Литературное творчество сирийцев, коптов и ромеев в I тысячелетии ; пер. с сир. и греч., сост., предисл. и коммент. С. С. Аверинцева. – К. : Дух і літера, 2003, s. 538.

урочистість Пресвятої Євхаристії (одне з найбільших католицьких свят, коли окремо приписана процесія з монстранцією – переносним репрезентаційним вмістилищем для євхаристійного хліба) чи на відпуст (на храмове свято) тощо) є своєрідною формою „малого паломництва“ у Католицькій церкві. Фольклорно-агіографічна та церковно-літургійна традиції вплинули на зовнішньо-формальний і внутрішньо-семантичний функціональні вияви католицького паломництва.

Важливе місце у католицьких санктуаріях займав естетичний фактор, що проявлявся в прекрасних взірцях архітектури, скульптури і живопису, органічно вписаних у загальний міський ансамбль або природний ландшафт. Людина в ситуації зустрічі з власною реальністю стає особливо вразливою на повагу і захоплення природою. Ця сторона сприйняття надприродного поєднує релігійне та мистецьке, які „неможливі без людських почуттів, емоцій, переживань“¹²⁷. Ці обидві форми суспільної свідомості поєднує образність¹²⁸ і прагнення до „створення ідеальних конструкцій людського буття“¹²⁹.

Зрештою, у релігійній свідомості образи надприродного витворюються із матеріалу реальної дійсності, зокрема світу мистецтва і природи. Правда, це зазвичай діється спонтанно, несвідомо із включенням психо-емоційної сфери. Як відзначав Б. Лобовик, „суб’єкт не бачить того, що матеріал, з якого формуються фантазійні образи, здобутий із дійсності і що сама комбінація цього матеріалу в образах уяви може набути такого характеру, при якому образ уяви постає самостійним суб’єктом, що наділений розумовими, вольовими рисами. Такими і є надприродні образи, створені релігійною уявою“¹³⁰.

Католицькі паломницькі центри зазвичай є прикладами досягнень зодчества й органічної досконалості архітектурних ансамблів у поєднанні з

¹²⁷ УТРИНОВИЧ Д. М. 1982. *Искусство и религия: (Теорет. очерк)* / Д. М. Утринович. – М. : Политиздат, 1982, s. 13.

¹²⁸ КОЧЕТОВ А. Н. 1984. *Искусство и религия*. 2-е изд., доп. / А. Н. Кочетов. – М. : Знание, 1984, s. 34.

¹²⁹ ЯКОВЛЕВ Е. Г. 1969. *Эстетическое сознание. Искусство и религия* / Е. Г. Яковлев. – М. : Искусство, 1969, s. 48.

¹³⁰ ЛОБОВИК Б. А. 1986. *Религиозное сознание и его особенности* / Б. А. Лобовик. – К. : Наук. думка, 1986, s. 248, s. 152.

природним ландшафтом (наприклад, Лурд у Франції, Монт-Серрат в Іспанії, Кальварія Зебжидовська в Польщі, Зарваниця та Почаїв в Україні тощо).

Відчуття природи у релігії можна вважати лакмусовим папірцем у визначенні внутрішнього світу людини (згадаймо, францисканське загострено шанобливе відношення до оточуючого світу, що стало переворотом у пізньому середньовіччі з його акцентами на сфері духовного, позаземного), його можна назвати навіть моральною категорією, особливо у входженні в комунікацію з Богом у священних місцях. На думку Вселенського патріарха Вафоломея, „духовне життя вимагає від нас належного пошанування – хоча й не абсолютного поклоніння – у відношенні до Божого творіння. Те, як ми відносимося до матеріального світу, прямо пов’язано з тим, як ми відносимося до Бога“¹³¹. Природа є особливим місцем зустрічі з Творцем.

Часто при католицьких санктуаріях є відомі джерела або водойми, що славляться чудодійними властивостями. Це давня традиція, що прослідковується ще задовго до виникнення християнства. Відомо, що при великих давньоєгипетських релігійних центрах, до яких люди здійснювали паломництво у визначені пори року, існували певні заклади, які можна порівняти із сучасними санаторіями, де паломники поселялися та сподівалися оздоровитися. Наприклад, біля храму богині Хатор у східному Єгипті був збудований за взірцем малих спалень, що з’єднувалися коридором, в якому плинула вода, такий „лікувальний“ центр, наділений феноменологічними властивостями [Див.: 17, р. 77].

Ці місця оздоровлювальних обливань та купелей були жаданим місцем постійного поселення, щоб таким чином забезпечити собі близькість до животворних джерел. Так було і в католицьких санктуаріях. Найчастіше паломники, відвідавши лікувальну купіль, набирали з собою у закритому начинні святу воду, щоб пити її та поділитися з близькими [Див.: 18, с. 87]. Слід відзначити, що посуд для зберігання цієї жаданої води займає окреме місце у торгівлі девоціоналій (дрібних предметів католи-

¹³¹ ВАРФОЛОМЕЙ, патріарх. 2008. *Приобщение к таинству : Православие в третьем тысячелетии* / Всесвятейший Вселенский Патриарх Варфоломей. – М. : Эксмо, 2008. с. 368, (Золотой фонд христианства), с. 179.

цького культу, що призначені для продажу) та вирізняється особливими формами і зображеннями, як-от: фігура Діви Марії, св. падре Піо, св. Фаустини Ковальської тощо.

Сьогодні також багато паломницьких шляхів веде до місць із чудодійними джерелами у католицьких санктуаріях: Лурд, Фатіма, Зарваниця тощо.

Правда, слід відзначити, що відвідання певного місця з метою захоплення красою природи, захоплення скарбами мистецтва і пізнання сторінок історії не є основним у паломництві.

Звісна річ, що сприйняття святого місця залежить від рівня актуалізації віри, її заангажованості в релігійній традиції, самих намірів і очікувань від паломництва. Для одних це буде захоплива пригода життя, з котрої черпатиметься творче і психо-духовне натхнення, для інших – символ причетності до духовної традиції, шлях поглиблення віри, пізнання мистецтва, культури, природи, спілкування з чимось надприродним і, зрештою, пошук власної ідентичності. Багатьма вразливими людьми паломництво сприймається як певний ментальний і духовний виклик, що вимагає відповідної підготовки.

Релігієзнавчо-антропологічний аналіз доводить, що у паломницькому культі найважливішим виступає зміна координат повсякденності, радикальне залишення самого себе, щоб прямувати на зустріч із надприродним у тих місцях, де воно найвиразніше проявилось та виразилося через плідний духовний досвід людини, що в католицькій аскетичній виражається категоріями святості й навернення.

Паломництво глибоко закорінене в екзистенційну природу людини та широкі координати християнського культурного світу, що прослідковується в його релігієзнавчо-філософському аналізі з доречним і доповнюючим використанням теологічного, культурологічного, психологічного, філологічного інструментарію й методологічних підходів. Католицька традиція паломництва тісно пов'язана з біблійно-сюжетним і віроповчальним християнськими корпусами. Паломництво органічно включене в фольклорний наратив, природний ландшафт й архітектурно-мистецький дискурс.

- АВЕРИНЦЕВ С. С. 2003. *От берегов Евфрата до берегов Босфора. Литературное творчество сирийцев, коптов и ромеев в I тысячелетии от Р.Х.* / С. С. Аверинцев // Многоценная жемчужина: Литературное творчество сирийцев, коптов и ромеев в I тысячелетии ; пер. с сир. и греч., сост., предисл. и коммент. С. С. Аверинцева. – К. : Дух і літера, 2003. s. 525-589.
- АВЕРИНЦЕВ С. С. *Похвальное слово филологии* / С. Аверинцев [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.pravmir.ru/pohvalnoe-slovo-filologii/#ixzz32jgNfRB6>
- ВАРФОЛОМЕЙ, патриарх. 2008. *Приобщение к таинству : Православие в третьем тысячелетии* / Всесвятейший Вселенский Патриарх Варфоломей. – М. : Эксмо, 2008. s. 368, (Золотой фонд христианства).
- ГЕРТИХ В. ОР. *Віра і дія* / Пер. з пол. І. Єрмак / В. Гертих ОР. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014, s. 352 с.
- ГУРЕВИЧ А. Я. 1984. *Категории средневековой культуры.* – 2-е изд., испр. и доп. / А. Я. Гуревич. – М. : Искусство, 1984, s. 350.
- КОХ К. *Християни в Європі: нові шляхи передання віри* / Пер. з нім. / К. Кох. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013, s. 216.
- КОЧЕТОВ А. Н. 1984. *Искусство и религия.* 2-е изд., доп. / А. Н. Кочетов. – М. : Знание, 1984, s. 64.
- КРИМСЬКИЙ С. 2002. *Практично-духовне освоєння світу* / С. Кримський // Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002, s. 513-514.
- ЛОБОВИК Б. А. 1986. *Религиозное сознание и его особенности* / Б. А. Лобовик. – К. : Наук. думка, 1986, s. 248 с.
- МЕЛЕТИНСКИЙ Е. М. 1983. *Средневековый роман: Происхождение и классические формы* / Е. М. Мелетинский. – М. : Наука, 1983, s. 304.
- РАЦІНГЕР Й. (Венедикт XVI). *Бог і світ: Таїнства християнської віри. Розмова Петера Зевальда з Йосифом Рацінгером* / Пер. з нім. Н. Лозинської // Й. Рацінгер (Венедикт XVI). – Жовква : Місіонер, 2009, s. 420.
- САВЕЛЬЕВА М. Ю. 2008. *Парадоск основания. Эллинский контекст* / М. Ю. Савельева. – К. : Издатель ПАРАПАН, 2008, s. 496.
- УГРИНОВИЧ Д. М. 1982. *Искусство и религия: (Теорет. очерк)* / Д. М.

- Угринович. – М. : Политиздат, 1982, s. 288.
- ХЕНДЕРСОН ДЖ. Л. 2006. *Древние мифы и современный человек* / Дж. Л. Хендерсон // Юнг К. Г. Человек и его символы / К. Г. Юнг, М. Л. Франц фон, Дж. Л. Хендерсон и др. ; пер. Сиренко И. Н.; Сиренко С. Н.; Сиренко Н. А. – М. : Медков С. Б., „Серебряные нити“, 2006, s. 105-162.
- ЯКОБИ И. 2006. *Индивидуальная символика: случай из психоаналитической практики* / И. Якоби // Юнг К. Г. Человек и его символы / К. Г. Юнг, М. Л. Франц фон, Дж. Л. Хендерсон и др. ; пер. Сиренко И. Н.; Сиренко С. Н.; Сиренко Н. А. – М. : Медков С. Б., „Серебряные нити“, 2006, s. 290-334.
- ЯКОВЛЕВ Е. Г. 1969. *Эстетическое сознание. Искусство и религия* / Е. Г. Яковлев. – М. : Искусство, 1969, s. 176.
- CHELINI J. 1987. *Histoire des pèlerinages non chrétiens* / J. Chelini, H. Branthomme. Entre magique et sacré : le chemin des dieux. – Paris : Hachette, 1987, s. 538.
- GÓRNICKI Z. OP. *Woda w duchowych przeżyciach człowieka* / Z. Górnicki OP. – Kraków : W-wo M, 2008, s 160.
- KILIAŃCZYK-ZIĘBA J. 2003. *„Kościołów krakowskich i rzeczy w nich widzenia (...) godnych krótkie opisanie” – loca sacra Krakowa w najstarszym przewodniku po mieście* / J. Kiliańczyk-Zięba // Peregrinus Cracoviensis. Skałka – Sanktuarium i Panteon Narodu. 750-lecie kanonizacji św. Stanisława Biskupa i Męczennika. – Kraków : Instytut Geografii i Gospodarki Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2003, s. 205-219.
- ŻMUDZIŃSKI J. WOTA SKAŁECZNE, J. ŻMUDZIŃSKI. 2003. *Peregrinus Cracoviensis. Skałka – Sanktuarium i Panteon Narodu. 750-lecie kanonizacji św. Stanisława Biskupa i Męczennika*. Kraków : Instytut Geografii i Gospodarki Uniwersytetu Jagiellonskiego, 2003, s. 71-93.

RELIGIOUS STUDIES AND ANTHROPOLOGICAL UNDERSTANDING OF PILGRIMAGE.

Yana Popovich, lecturer on Humanity and Law Department, Zaporozhye National Technical University, st. B. Centralny 3/7, 69005, Zaporizhia, Ukraine, jana-jaros@rambler.ru, 0038(063)2815686

Abstract

Religious and anthropological analysis of the phenomenon of pilgrimage in the Catholic Church is made. Reveals the etymological level of concept pilgrimage, which affects to the conceptual level of human perception. Article deals the historical and evolutionary aspects of pilgrimage practices in the Middle Ages, the tradition of visiting the places of the earthly life of Jesus Christ and the tombs of the Apostles. The deep inclusion of the tradition of pilgrimage in the organic needs of human existence is analyzed. The examples of general ideas of European folklore and pilgrimages in the Western cultural world is highlights. The relation of natural landscapes, architectural and artistic ensemble of pilgrimage is investigated.

Keywords

Pilgrimage, pilgrim, Catholic Church, tradition, cult, sanctuary.